

SISSEJUHATUS TIIBETI ASTROLOOGIASSE

Jako Jaagu
(ETKS)

ettekanne Eesti-Tiibeti Kultuuriseltsis 16. veebruaril 1999. a.

Tiibeti kultuuris on enamlevinud kaks astrooloogilist süsteemi: *Kaalachakra tantra* ja elementide astroloogia *dzhungtsi* ('*byung rtsis*) või teise nimega *nagtsi* (*nag rtsis*) ehk must arvestus. Elementide astroloogias kasutatakse mitmeid erinevaid meetodeid, enamkasutatav on aga *kegtsi* (*rkeg rtsis*) arvestus, mis võrdleb inimese sünnielemente käesoleva aasta omadega. Mõlemil arvestusviisil on mütoloogiline tagapõhi, Kaalachakral budistliku, elementide astroloogial nii budistliku kui bönistliku päritoluga. Antud kirjutises on vaatluse all rahvapärasem elementide astroloogia, kuid lühidalt ka Kaalachakra süsteemist.

Tiibetis oli ja on Kaalachakra süsteem enam levinud õpetatud ringkondades, see tähendab, et enamasti kloostrites. Tiibetisse tõi *Kaalachakra tantra* Atiisha ning see sai aluseks praeguseni kasutatavale 60-ne aasta tsükklil põhinevale ajaarvamisele. Esimene tsükkel algas aastal 1027.

Müüdi järgi õpetati *Kaalachakra tantrat* algselt vaid salajases Shambhala kuningriigis, kust selle 10-ndal sajandil tõi Indiasse üks *mahasiddha*. 11-ndal sajandil jõudis õpetus Tiibetisse. Kaalachakra õpetus pole üksnes astrooloogiline süsteem, vaid ka virgumistee. Õpetusel on kolm astet: väline, sisemine ja salajane. Väline hõlmab astronoomiat, päikesesüsteemi planeetide liikumist ja konstellatsioone, selle põhjal koostatakse kalendrid. Sisemine aste põhineb päikese ja kuu energial. Eeldades, et kogu nähtumuslik maailm on meele avaldus, on väline ringlemine seotud sisemise ringlusega. Viimane on sõltuv hingamisest.

Kaalachakra tantras eristatakse kahte liiki hingamist: bioloogilist ehk karmilist ja n.ö. teadmishingamist. Esimesel viisil toimub hingamine läbi vasema ja parema kanali, mis asuvad kummalgi pool selgroogu ning teist laadi hingamisel läbib eluenergia keskset kanalit, mis kulgeb selgrooga kohakuti. Salajasel astmel on taotluseks eelnevad kaks hingamisviisi ühendada. Rohkem on võimalik selle kohta teada saada Maret Kargi artiklist "Tiibeti ajaarvamissüsteem" *Eesti Looduses* (1976 a. oktoober).

Dzhungtsi arvestuses on olulisel kohal viis elementi (puu, tuli, maa, metall ja vesi) ja kaksteist loomamärki (hiir, härg, tiiger, jänes, draakon, madu, hobune, lammas, ahv, lind, koer ja siga), mis seostatakse viie inimese koostisosaga - võim, elu, keha, õnn ja hingejõud ehk vaim - ning *mewa* numbriga ja *parkha* trigrammiga.

Lühidalt mütoloogiast. Budistliku mütoloogia järgi pärineb elementide süsteem tarkust kehastavalt jumaluselt Mandzhushriilt, kelle ühtest oma kaasaga tekkisid elemendid, seejärel kaks *parkhat*, neist omakorda ülejäänud kuus *parkhat*, kokku kaheksa. *Parhkadest* tekkisid *mewa* numbrid. Ühtest said alguse ka 12 loomamärki.

Elementide olemust iseloomustatakse kolmel viisil: väline, sisemine ja salajane. Väline elementide avaldusviis on tuli, maa, puu, vesi ja metall. Sisemisele vastavad inimese siseorganid: tuli vastab südamele, puu maksale, metall kopsudele, maa põrnale ja vesi neerudele. Salajane elementide energia vastab viiele meelele või viiele puhtale värvile.

Illustreerimaks energiatega avaldumist ja nendevahelisi mõjusid, lõi Mandzushri kilpkonna, millel asetsevad 8 *parkhat*, 9 *mewa* numbrit, 12 loomamärki, 5 elementi ja 28 konstellatsiooni. Lugemist alustatakse loomamärgist tiiger, mis langeb kokku kevadega ja vastab idakaarele - sealt tõuseb päike, mis on elu alus. Nii on ida seotud kõige algusega. Kevadet iseloomustab kasvamine ja värske energia, sisemisel tasandil vastab see puu elemendile, kuna kõik muutub roheliseks. Inimese organismis muutub aktiivseks maks. Nõnda puu element, ida ja maks katavad sama funktsiooni.

Kevadel energia kasvab, suvel on haripunktis, sügisel muutub koondatuks ja talvel kahaneb. Sama kulg toimub ka inimorganismis: sünni vastab kevadele, noorukiiga suvele, täisiga sügisele ja vanadus talvele. Igas ajahetkes domineerib alati üks energiakombinatsioon, mis kujundlikult on esitatud parkhade, mewade jne kujul. Nõnda on ka iga inimese sünnihetkel erinev energiakombinatsioon.

Böni usundi legendi järgi toimus elementide teke järgnevalt. Esmalt tekkis elementide puhtast osast ruum ja ebapuhtast osast maa, seejärel kerkis mägi ühendamiseks ruumi (taevast) ja maad. Nüüd tekkis tuul keereldes mäe kivistel külgedel, tuule liikumine põhjustas tule tekke ning tuule ja tule kokkupuutest tekkis vihm, mille tagajärjel kasvas puu (mõjutatuna tuule, maa, tule ja vee elementidest). Viimaks tekkis metall tule sulamisest maasse.

Seda on kujutatud ka kilpkonna näitel. Kilpkonna hingeaurust tekkis elementide puhas osa, taevas, mida tähistab *parkha* Khen, nimeks Olemise Isa. Elementide ebapuhtad osad (element maa) tekkisid kilpkonna väljaheidetest ja karvadest, seda tähistab *parkha* Khön, Olemise Ema. Nad abiellusid ja neil sündis Vanim Poeg ehk *parkha* Ghin, mis sümboliseerib mäge ning ühendab taeva ja maa. Järgmisena sündis Vanem Tütar, *parkha* Zön, element tuul, seejärel Noorim Tütar ehk *parkha* Li, elemendiks tuli. Seejärel sündisid lapselapsed Kham (poiss) ja Zin (tüdruk), vastates elementidele vesi ja puu, viimaks sündis Noorim Poeg, elemendiks metall.

Lastelaste sünnilugu oli niisugune. Vanim Poeg Ghin, sooviga leida endale kaasat rändas kolm korda päripäeva ümber Meru mäe. Sama soov oli ka Vanimal Tütrel, kes rändas kolm korda ümber ookeani, aga vastupäeva. Nad kohtusid Õelate Inimsööjatest Deemonite Maal (*srin po gdug pa can gyi yul*).

(Sõna *srin* posanskritikeelne vaste on *raakshasa*, nende olendite asupaik arvatakse olevat Shri Lanka; ka arvatakse, et algselt olla need deemonid asustanud Tiibetit ja Mongooliat). Tuulepöörises ei tundnud nad teineteist ära ja elasid kokku. Nõnda sündisid kaks lapselast. Selline veretilastulik tegu tekitas häirituse üleüldises korras, mitmed vaimolendid, eriti *deevad* (jumalused, kes asustasid taevast) *janaagad* (olendid, kes asusid vees ja allilmas) jäid purju 'rumalusest' ja ühtisid. Nõnda tekkisid kaheksa klassi Negatiivseid Olendeid, seejärel kuus olemise valda, kannatused ja haigused.

Segadust märkas Olemise Isa ja soovis teada, mis on juhtunud. Taevast tulev hääl andis talle vastuse, millest said alguse perekonnatülid. Viimaks läks perekond lahku, igauks ise ilmakaare poole.

Böni pärimuse järgi pani astroloogiale Tiibetis aluse böni rajaja Shenrab Miwoche, kellele Namkhai Norbu annab sünniaastaks 1917 e.Kr. Kuigi pole täpselt teada, kas rajaja on Shenrab Miwoche või mõni tema õpilastest, on kindel see, et viiel elemendil põhinev rahvuslik astroloogiline süsteem oli kasutusel juba enne 7. sajandit, mil tõlgiti esmakordselt tiibeti keelde hiina astroloogiline süsteem I Ching. (Teine tõlge tehti kuningas Thri Songi (Khri Srong) ajal 8-ndal sajandil ja kolmas 11-12-ndal sajandil.)

Kuigi elementide astroloogiat peetakse tavapäraselt Hiinast pärinevaks, ei saa väita, et seda poleks tuntud ka Tiibetis, Shang-Shungis või Oddijaanas (Loode-Indias, praegusel Pakistani alal), kust budistliku pärimuse järgi on pärit suure täiuse ehk *dzogcheni* õpetus. Ja ühest *dzogcheni* tantrast võibki leida selge viite viie elemendi ja kaheteistkümneme looma süsteemi tundmisele (vt. N. Norbu. *Drung, Deu and Bön*, 1995, lk 150). Samuti viitab elementide astroloogia tundmisele Tiibetis ja Shang-Shungis see, et enne sündi valis Shenrab hoolikalt oma sünni aasta, kuu, päeva ja tunni.

Dzhungtsi astroloogias arvestatakse esmalt välja viis inimese koostisosa - võimekus (*dbang-thang*), elu (*srog*), keha (*lus*), õnn (*klung-rta*) ja hing, vaim (*bla*) - seejärel *parkha* trigrammid ja *mewa* numbrid.

Võimekusel on kaks aspekti: esmalt väljendab ta inimese karismat ja teisalt inimese edukust tegusid teostada ja ettevõtmisi ellu viia. Inimese võimekust arvutatakse järgnevalt: võetakse inimese sünniaasta, näiteks 1988, mis oli maa-draakoni aasta ja vastava inimese võimekuse element ongi 'maa'. Tule-härja aastal sündinul on selleks 'tuli' jne. Võimekuse element arvestatakse tihti ka sünnikuu, -nädala ja -päeva kohta, mida omakorda on võimalik seostada käesoleva aasta kuu, nädala või päevaga. Seeläbi saadakse teada, missugused tegevused on ettevõtmiseks soodsad ja missugused ebasoodsad. Kui võimekuse element on nõrk, on olukorra muutmiseks soovitav läbi viia vastavaid riitusi, samuti on soovitav annetada ja olla lahke.

Järgmine koostisosa on elu (*srog*), see on viiest kõige tähtsam, kuna eluta ei ole ka teisi. Eluelement väljendab inimese elu sünnihetkest surmani. Seda illustreerimaks on kasutatud näidet taimest, mis kasvab ja areneb, aga kui sellest murtakse mõni oks, on taime eluelement häiritud ja ta jääb kas kiratsema või sureb. Eluelemendi arvestamisel tuleb arvesse võtta vaid loomamärki.

Teada saadakse see järgnevalt. Kaksteist loomamärki jaotatakse nelja ilmakaare järgi: madu ja hobune vastavad lõuna ilmakaarele, kus elemendiks tuli; siga ja hiir põhjale ning elemendile vesi; tiiger ja jänes idale ja elemendile puu; lääts seostub loomadega ahv ja lind ning elemendiga metall. Vaheilmakaartele vastavad neli ülejäänud looma: draakon (loodes), lammas (kirdes), koer (kagus) ja härg (edelas), elemendiks maa. Seega mao eluelemendiks on tuli jne.

Eluelement arvestatakse välja selleks, et teada, kas käesolev või tulevane aasta kujutab meie elule ohtu või mitte. Kui olukord on ebasoodne, on jällegi võimalus

teostada vastavaid riitusi ning inimestel soovitatakse pühenduda pika ea rituaalidele ja osta välja loomi, kes on müüdnud tapmiseks.

Järgmine aspekt on keha ehk *lü*. Seda elementi arvutades on võimalik teada, kui tugev on meie tervis ja millised on organismi nõrgimad, seega haigustele vastuvõtlikumad piirkonnad või organid. Kui see seostada praeguse või tulevase ajahetkega, on võimalik teada saada, millised haigused võivad meid tabada ja kui raskelt. Juhul kui tulemus on negatiivne, on jällegi võimalik teha vastav riitus ning inimestel soovitatakse käituda väga kõlbeliselt. Kuna keha elemendi väljaarvutamine on keerukas ja nõuab sügavamaid teadmisi, siis sellel siinkohal lähemalt ei peatu.

Lungta (klung rta) on neljas element ja selle tõlkeks võiks olla 'õnn'. Siinjuures tuleb arvestada, et tiibetlastel tähendab õnn midagi märksa erinevamat eurooplaste omast. Kui meil on õnn miskit juhuslikku, näiteks loteriil võitmine, siis tiibetlastel on õnne väljenduseks inimese sisemise ja välise energia harmoonia, sisemise väe väljendus välismaailmas. Kui inimese sisemine vägi on tugev, on ta vähem mõjutatav välistest teguritest ja tõmbab ligi positiivseid olukordi. Kui inimesel on õnne element soodne, saab ta kuulsaks ja ettevõtmised õnnestuvad. Vastupidiselt aga, kui inimese sisevägi on nõrk, muutub ta kõige negatiivse poolt kergesti haavatavaks. Kui õnne element on ebasoodne, soovitatakse pöörduda kaitsejumaluste poole ja riputada üles palvelippe.

Õnne element arvutatakse välja järgmiselt. Kaksteist loomamärki jaotatakse nelja kolmnurka. Ühe kolmnurga loomadel on ühiseks õnneloomaks loom väljaspool kolmnurka ja õnneelemendiks viimase element, mis kattub ilmakaartega. Näiteks hiir, draakon ja ahv moodustavad puu kolmnurga ja nende õnneloomaks on tiiger (ja õnneelemendiks puu, kuna tiiger asub idas ja idale vastab ka element puu). Härg, madu ja lind moodustavad vee kolmnurga ja nende õnneloomaks on siga (ja õnneelemendiks vesi). Tiiger, hobune ja koer moodustavad metalli kolmnurga ja nende õnneloom on metall-ahv. Jänesel, lambal ja seal on õnneloom madu ja element tuli. Seega mao või linnu aastal sündinud lapse õnneelemendiks on vesi ja -loomaks siga, draakoni aastal sündinul puu ja tiiger jne.

Teiseks näitavad need kolmnurgad, millised loomamärgid omavahel enam sobivad ja vastupidi, nende põhjal saab mõista paremini inimestevahelisi suhteid ja tööd grupis. Ühte kolmnurka kuuluvatel loomadel on omavahel parem läbisaamine kui väljaspool asuvatega, ka kohata oma õnnelooma on väga soodne, näiteks linnul siga. Samas seal lindu kohata on neutraalne, küll on siin kaks erandit: tiiger-ahv ja madu-siga.

Viimane inimest moodustav koostisosa on *la (bla)*, mida enamasti on tõlgitud hingeaks, kuigi täpsem vaste oleks hingejõud. *La* on ühenduslüli sisemise ja välise energia vahel, inimese kehas ringleb *la* energiakanalites. Kui *la* on nõrk, siis on ringlus kanalites häiritud. *La* võib olla ka röövitud mõne vaimolendi poolt, siis on inimene nõrk, väsinud ja kahvatu. Näiteks, kui kohtame inimest, kes meile otsese põhjuseta ebaseeldivalt mõjub või koguni ärritab, on see märk nõrgast hingejõust. Vastupidiselt, kohates inimest, kes meeldib meile kohe, kelle silmad säravad jne on märk tugevast *la*'st.

Arvutamaks välja isiku *la*, tuleb teada elu elementi. Näiteks ahvil oli see metall, hiirel vesi jne. Seega hingejõu elemendiks on ahviaastal sündinul maa, mis on 'ema' suhtes

elemendiga metall. Nimelt kasutatakse nagtsi arvestuses elementidevaheliste suhete kirjeldamisel ema, poja, sõbra ja vaenlase mõisteid, mis põhinevad elementide järjestusel (puu, tuli, maa, metall ja vesi), neist aga lähemalt allpool.

Tähtsal kohal on *dzhungtsi* arvestuses ka *parkha* trigrammid, mis samuti võisid tundud olla juba enne I Chingi tõlkimist, kuna arvatakse, et Shenrab Miwoche õpilaste seas oli ka hiinlasi. Seetõttu on tõenäoline, et *parkhade* süsteem sai tuntuks Shang-Shungis ning Shenrab ühendas selle olemasoleva õpetusega.

Parkha koosneb kahest silbist, esimene on *spar* ja tähendab 'muutus', teine silp on *kha* ja tähendab 'märki'. Nagu nimigi ütleb, väljendab *parkha* muutust kasvamise või kahanemise suunas, seda seoses elementidega. Kui viimased on kooskõlas, toimub kasvamine ja vastupidi. *Parkha* määratakse inimesele igal aastal, selle järgi saab otsustada, kui soodne on käesolev aasta. Arvutada välja vastav *parkha* on lihtne: mehe sünniaasta seostatakse alati *parkhaga* Li, mis asub lõunas, naise puhul *parkhaga* Kham, mis asub põhjas. Teada saamiseks käesoleva aasta *parkhat* tuleb mehel hakata lugema päripäeva ja seda niikaua, kuni saadakse täis oma vanus. Näiteks, kui ollakse kakskümmend aastat vana, on mehel *parkhaks* Khen, kolmekümne aastasena Ghin jne. Naisel tuleb samuti lugema hakata *parkhast* Kham, ainult et vastupidises suunas. Näiteks vanusele kakskümmend vastab Khön, kolmekümnele Zön jne. *Parkha* saab välja arvutada ka kuu, päeva ja tunni suhtes.

Parkhad on asetatud ilmakaarte järgi: idas on Zin, lõunas Li, läänes Da, põhjas Kham, edelas Ghin, loodes Zön, Khön kirdes ja Khen kagus. Igal *parkhal* on neli negatiivset suunda ja neli positiivset, nende teadasaamiseks vaadeldakse *parkhat* keskel asuvana, ümbritsetud kaheksast ilmakaarest.

Näiteks *parkha* Li (lõuna) esimene positiivne suund on tema vastas olev *parkha* Kham, mis asub põhjas ning on soodne seetõttu, kuna seda seostatakse rikkuse, tervise ja toidu suurenemisega. Järgmine Li'le positiivne suund on idas Zin, see seostub eduga tööl, eesmärkide täitumisega ja heade suhetega sõprade ja sugulastega. Kolmas suund loodes Zon seostub nõ kasvavate tegevustega, näiteks äritegevus jne. Viimane Li positiivne suund on lõuna, seega antud juhul ta ise. See seostub rikkusejumalustega.

Neli negatiivset suunda on: Ghin edelas, selles suunas tehakse riitused vastaste needmiseks; Da läänes, selles suunas viiakse läbi riitused vastaste rahustamiseks; kolmas on Khen kagus, selles suunas toimetatakse riitused, mis kaitsevad kurja eest ja viimane suund on Khön kirdes, selles suunas viiakse läbi riitused, mis suurendavad vara, jõukust ja õnne.

Need olid positiivsed ja negatiivsed suunad lähtudes *parkhast* Li. Kui suundi soovetakse välja arvutada teistele *parkhadele*, kasutatakse sama võtet: *parkha* asub keskel ümbritsetuna kaheksast ilmakaarest. Näiteks Khön'il on esimeseks positiivseks suunaks kagu, siis edel, lääs ja kirre jne (vt ka tabel).

Viimane *dzhungtsi* arvestuses kasutatav osa on *mewa*-numbrid. Neid on üheksa ja arvatakse olevat pärit böni usundist. *Mewa* number väljendab liikumist, mõne aspekt on 'rahulikum', mõnel 'raevukam'; numbrid väljendavad soodsaid ja ebasoodsaid olukordi, mis regulaarselt ilmuvad astroloogilises ajatsükli (ja on püsivad nagu

sünnimärgid inimese kehal, mida sõna *sme ba* tiibeti keeles tähendabki). Aastat ei määratud ainuüksi loomamärgi ja elemendiga, vaid *kamewa* numbriga. Viimased seoses loomamärgi ja elemendiga moodustasid 180-ne aasta tsükli, mida nimetati *mekhor* (*sme 'khor – mewa* ring). Kui ilma *mewanumbrita* ajatsükkel kordub iga 60-ne aasta järel, siis lisades *mewa* numbri, kordub see iga 180-ne aasta järel. Iga *mewa* numbrile vastab element ja värv: 1, 6, 8 kattuvad värviga valge ja elemendiga metall; 2 on must ja 3 sinine, mõlemale vastab element vesi; 4 on roheline elemendiga puu; 5 on kollane elemendiga maa; 7 ja 9 vastavad punasele ja elemendile tuli.

Kui on teada sünnihetke *mewa* number, saab seda arvutada ka õnne, elu ja võimekuse suhtes ning seda kasutada *kegtsi* (*rkeg rtsis*) arvestuses. Nagu eelpool öeldud, nimetatakse *kegtsi* meetodiks *dzhungtsi* elementide kõrvutamist käesoleva aasta omadega. Kasutades eelpool põgusalt mainitud ema-poja-sõbra-vaenlase suhtekombinatsiooni, saadakse teada võimalikud positiivsed ja negatiivsed olukorrad käesoleval aastal.

Näiteks, kui inimese võimekuse element on tuli ja tänavuse aasta elemendiks vesi, on tegemist vaenlase (väga negatiivse) suhtega; kui tänavuse aasta element on maa, siis on tegemist sõbra (positiivne) suhtega; kui puu, siis ema (väga positiivne) suhtega; kui metall, siis on tegu lapse (osalt negatiivne, osalt positiivne) suhtega. Kalendri koostamisel väljendatakse neid suhteid ringikestega: vaenlase suhe kahe musta ringiga, lapse suhe musta ja valge ringiga, sõbra suhe kahe valge ringiga ja ema suhe kolme valge ringiga. Kui aga sünnielement kattub aasta elemendiga, siis puu, tule ja metalli puhul kasutatakse musta ringi ja maa ning vee puhul valget. Siin pole niivõrd tähtis, et kõik ringid oleks valged, vaid pigem, et ringide vahel valitseks tasakaal.

Kegtsi meetodit kasutatakse ka selgitamiseks välja sobiv matmispäev, abiellujatel nende sobivus, kui soovitakse asuda reisile või soovitakse kolida - seega elu kõikvõimalikes valdkondades. Tiibetlaste kogu elu oli ja on tõenäoliselt ka praegu tihedalt läbi põimunud astroloogiast, kõiki tähtsamaid elu sündmusi kaalutakse astroloogiga või kasutatakse astroloogilist kalendrit. Esmalt määratakse ära sündmuse aasta, kuu või päev ja siis vastavalt saadud tulemusele käitutakse.

Tiibetlaste jaoks on astroloogia eesmärk muuta igapäevaelu lihtsamaks, mitte aga vastupidi (nagu euroopalikult mõtlevale inimesele võiks tunduda), muuta seda keerulisemaks. Antud süsteemid on praktilised vahendid ega taotle absoluutsust või täielikku tõde. Pigem on eesmärgiks püüda võimalikult täpselt edasi anda looduses esinevaid seaduspärasusi.

Kasutatud kirjandus:

- KALSANG, Dzhampa. *Tibetan Astro-Practitioner*. The Mirror, nr 24, lk 12.
- KARK, Maret. *Tiibeti ajaarvamissüsteem*. Eesti Loodus, nr 10, 1976, lk 642-647.
- LETI, M. Rita. *Tibetan Astrology*. The Mirror, nr 10, lk 13.
- NORBU, Namkhai. *Drung, Deu and Bön*. Library of Tibetan Works and Archives, New Dehli, 1997.

- PHUNTSOG, Thubten. *Astrology*. The Mirror, nr 46, lk 6.
 - PHUNTSOG, Thubten. *Introduction to Tibetan Astrology*. The Mirror, nr 44, lk 8.
 - YONTEN, Pasang. *An Introduction to Tibetan Astrology*. The Mirror, nr 27, lk 10.
-

© Jako Jaagu, [ETKS](#), 1999.